

Beleidsonderzoek in discussie I

Vijf jaar opdrachtonderzoek beeldende kunst

Henk Vinken In de afgelopen vijf jaar is er veel en veelsoortig opdrachtonderzoek gedaan naar de beeldende kunst in Nederland. Belangrijkste opdrachtgever was de rijksoverheid. Het is tijd om een balans op te maken. In het eerste artikel over dit onderwerp laat Henk Vinken zien dat de thema's en methoden in het opdrachtonderzoek in de pas lopen met de politieke discussies over de beeldende kunst. Maar de kwaliteit en de politieke consequenties van dat onderzoek laten soms te wensen over.

Inleiding

Het recente opdrachtonderzoek naar de beeldende kunst in Nederland is op een aantal punten aan het veranderen. Het is minder vaak kleinschalig, kwalitatief en evaluatief, en vaker grootschalig, kwantitatief en descriptief. De behoefte aan harde cijfers bij de beleidsmakers en bij andere partijen in de beeldende kunst lijkt toe te nemen. Bovendien is de beeldende kunstenaar teruggekeerd als onderwerp van onderzoek, na de hevige en nog voortdurende discussie over allerhande meer of minder onzalige voorstellen over zijn of haar sociaal-economische positie. In het eerste deel van dit artikel wordt deze ontwikkeling geschetst in het beleidsonderzoek dat vanaf 1990 in opdracht van derden is uitgevoerd.

Een verandering van evaluatie- naar survey-onderzoek, van klein- naar grootschalig, van 'zacht' naar 'hard' is niet per se zorgelijk. Wel moeten onderzoekers openlijk aangeven hoe zij

aan hun resultaten zijn gekomen en welke haken en ogen er aan hun harde cijfers kleven. Ook de opdrachtgevers dienen zich hiervan terdege bewust zijn. De media willen harde cijfers nog wel eens oversimplificeren. Dit blijkt bijvoorbeeld het geval te zijn bij het recente onderzoek naar de sociaal-economische positie van beeldende kunstenaars. Zoals ik wil laten zien, is dit de media ook wel erg gemakkelijk gemaakt. Wanneer harde cijfers echter een belangrijke rol gaan spelen in het beleid van overheid, zelfstandige bestuursorganen en instellingen op het gebied van de beeldende kunst, kan zo iets tot serieuze verrassingen leiden. Het tweede gedeelte van dit artikel behandelt de problemen die kleven aan onderzoek dat representatief moet zijn voor *alle* beeldende kunstenaars. Er worden suggesties voor verbetering aangedragen.

Onderzoek vanaf 1990

In oktober 1993 vond er in Rotterdam een ontmoeting plaats tussen beleidsmedewerkers, vertegenwoordigers van kunstinstellingen en onderzoekers op het terrein van de beeldende kunst. Het primaire doel was elkaar te informeren over de inzichten die het onderzoek van de laatste jaren had opgeleverd. Verder wilden de organisatoren uitspraken losmaken over de wederzijdse afhankelijkheidsrelaties van de drie partijen in het opdrachtonderzoek naar beeldende kunst en een onderzoeksagenda voor de komende jaren opstellen. De resultaten van deze ontmoeting zijn beschreven door Truus Gubbels en Annemoon van Hemel in het *Boekmancahier* van juni 1994.¹ Er kwam een opvallende eensgezindheid onder de onderzoekers naar voren over het onderzoeksthema van de toekomst: de sociaal-economische positie van de kunstenaars. Het maakte de onderzoekers niet zoveel uit vanuit welk perspectief dat onderzocht zou moeten worden of met welke methode van onderzoek.

In de praktijk worden de thema's bepaald door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Welzijn (OCenW)² - de belangrijkste opdrachtgever - en de Tweede Kamer. Dat bij de laatste het thema sociaal-economische positie van de kunstenaar een prominente plaats heeft gekregen, hoeft nauwelijks betoog. Als de politiek over beeldende kunst praat, gaat het haast alleen hier nog maar over. De Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars (WIK) is het meest recente voorstel van de politiek. De Directie Kunsten heeft geen onderzoeksagenda en wil voor de politiek actueel onderzoek laten doen dat laat zien hoe de middelen besteed worden. Het thema sociaal-economische positie van kunstenaars komt dus als vanzelf bovendien. De tendens is verder om bij onderzoek gebruik te laten maken van reeds aanwezige gegevens van het ministerie. Het onderzoek wordt daarmee meer gericht op het

leveren van kwantitatieve beleidsondersteunende informatie, deze te beheersen en bij te houden.

Welke trends vertoont het beeldende-kunstonderzoek van de laatste vijf jaar? Misschien is het niet helemaal juist om van trends binnen het onderzoek te spreken. Die term legt te veel de nadruk op ontwikkelingen in onderzoek die zich in relatieve autonomie zouden voltrekken. Daar is binnen het opdrachtonderzoek geen sprake van. Zoals aangegeven hangen de onderzoeksthema's goeddeels af van wat zich politiek als belangrijk aandient. Snelle verschuivingen in onderzoeksthema's liggen bovendien zeer voor de hand als je bedenkt hoe beperkt het onderzoeksbudget voor cultuuronderzoek in het algemeen en voor kunstonderzoek in het bijzonder is. Ruimte voor onderzoek dat niet per se de actualiteit dient, is zeer beperkt. Hetzelfde geldt voor onderzoek dat de actuele problematiek in een minder voor de hand liggend of een wat ruimer (beleidsmatig, methodisch, theoretisch) kader wil plaatsen. De onderzoekers, pogingen tot programmering zoals tijdens de bijeenkomst in Rotterdam tussen beleid, veld en onderzoekers ten spijt, nemen wat er komt. Niettemin kunnen er enkele ontwikkelingen aangewezen worden in de thema's en de onderzoeksmethoden.

Onderzoeksthema's

Voor de bijeenkomst in Rotterdam in 1993 werd een reader samengesteld met een inventarisatie en een korte bespreking van negentien onderzoeken op het gebied van de beeldende kunst in Nederland. Niet alle onderzoeken in de reader zijn even recent. Het BKR-onderzoek van het Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek (IVA) te Tilburg uit 1983 staat er bijvoorbeeld tussen. Ook staan er artikelen tussen waarvoor geen nieuw eigen onderzoek is gedaan. En we zijn alweer twee jaar

verder. Eind vorig jaar is bijvoorbeeld een aantal onderzoeken tegelijkertijd verschenen. Ik heb daarom een wat actueler overzicht gemaakt. Het resultaat is te vinden in twee bijlagen. In Appendix A staan de volledige referenties van 25 onderzoeksrapporten op het gebied van de beeldende kunst tussen 1990 en 1994. Meer dan de helft van de onderzoeken is in de laatste twee jaar afgerond. In Appendix B is een overzicht van kenmerken van de onderzoeken te vinden. Een aantal onderzoeken, analyses en verhandelingen heb ik hier buiten beschouwing gelaten.³

Elf onderzoeken behandelen afzonderlijke beleidsinstrumenten, bijvoorbeeld overheidsregelingen voor presentatie- en distributiekkanalen in de beeldende kunst zoals kunstenaarsinitiatieven, musea, de kunstuitleen, het galeriewezen of de uitgeverijen. Negen van de vijftientig onderzoeken concentreren zich op de kunstenaar en de verschillende bronnen van erkenning en inkomstenvorming. Onderzoeken naar de op de kunstenaar gerichte subsidieregelingen (individuele subsidies, beroepskostenvergoedingen/basisstipendium) van het Fonds Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst (Fonds BKVB) vallen binnen deze categorie, evenals de onderzoeken naar de financiële positie van kunstenaars. In vijf onderzoeken wordt een poging ondernomen de samenhang tussen verschillende beleidsinstrumenten meetbaar te maken. Vier daarvan hebben het provinciaal of gemeentelijk kunstbeleid tot onderwerp. Het vijfde onderzoek stelt de samenhang in de verschillende beeldende-kunstregelingen van de rijksoverheid centraal.

De onderzoeken laten zich natuurlijk minder gemakkelijk rubriceren dan ik hier doe vermoeden. Het evaluatieonderzoek over het Fonds BKVB bijvoorbeeld gaat niet alleen over de positie van kunstenaars, maar ook over de organisatie en legitimiteit van het Fonds. Twee

onderzoeken zou je daarnaast nog buiten de driedelige categorisering kunnen plaatsen: het onderzoek naar het ontstaan en functioneren van het werkplaatsmodel in de beeldende kunst en het onderzoek naar de oordeelsvorming in de beeldende kunst. Het werkplaatsonderzoek is ingedeeld bij de onderzoeken naar afzonderlijke beleidsinstrumenten, omdat ook werkplaatsen via het ministerie van OCenW financieel ondersteund worden. Het onderzoek over oordeelsvorming is ingedeeld bij onderzoeken naar regelingen die op de kunstenaars gericht zijn, omdat het vooral refereert aan de oordeelsvorming bij commissies van het Fonds BKVB. Dit onderzoek en dat naar de kunstuitleen zijn overigens de enige waarin expliciet aandacht is voor oordelen over beeldende kunst van het (leken- respectievelijk kunstuitleen-)publiek.⁴

Is er in de vijf jaren een verschuiving waar te nemen in de thema's die onderzocht worden? Uiteraard is vijf jaar een erg korte periode om vergaande conclusies te trekken. Als we uitgaan van de bovenstaande driedeling, valt op dat de drie verschillende thema's elkaar in tijd afwisselen. Zo zijn vier van de vijf onderzoeken naar de samenhang tussen beleidsinstrumenten verschenen in 1990 of 1991. Negen van de elf evaluaties van afzonderlijke instrumenten zijn in 1992 of 1993 verschenen. Acht van de negen onderzoeken naar de positie van de kunstenaar zijn in 1993 en vooral in 1994 verschenen. In het begin van de jaren negentig verschijnen er dus vooral evaluaties van beleid in samenhang, vervolgens wordt er een paar jaar ingezoomd op afzonderlijke regelingen en instellingen, en tenslotte keert de kunstenaar terug in het centrum van de belangstelling.

Omdat de rijksoverheid of instellingen op rijksniveau vooral de vragende en opdrachtgevende partij in het onderzoek zijn, kan de ratio voor de verschuivende onderzoeksthematiek gevonden worden in de beleidsaccenten op dit niveau. Na de opheffing

van de Beeldende-Kunstenaarsregeling (BKR) in 1987 wordt een belangrijk deel van de financiële middelen overgeheveld van het rijk naar de lagere overheden. Evaluaties over hoe dat is uitgekapt, komen uit in het begin van de jaren negentig. In de post-BKR-periode draagt het Fonds BKVB zorg voor de individuele subsidiëring van kunstenaars. Het ministerie voert daarnaast een marktverruimend beleid met onder andere de aankoopsubsidieregelingen voor musea en galeries en de buitenlandregelingen. De eerste evaluaties van deze regelingen worden al in 1990 gepubliceerd, de meeste echter in 1993. De discussie over een voorziening voor een zeer beperkt of een wat minder beperkt aantal beeldende kunstenaars (respectievelijk basisstipendium en basisfonds) tussen de ministeries van WVC en Sociale Zaken, Fonds BKVB, het Voorzieningsfonds en andere kunstenaarsorganisaties krijgt zijn hoogtepunt in 1993. De pleidooien voor investeringen in marktgerichte, ondernemende en zakelijke kunstenaars leiden tot onderzoeksopdrachten naar de markt voor kunstenaars, hun subsidiegebruik, hun financiële positie, hun ondernemingsplannen, et cetera. De eerste resultaten verschijnen eind 1994.

Het is een voorbeeldige tautologie om te concluderen dat ontwikkelingen in het beleidsonderzoek dat in opdracht tot stand komt, inderdaad de ontwikkelingen in de beleidsoriëntatie van de opdrachtgever volgen. Het zou eerder merkwaardig zijn als de twee ontwikkelingen niets met elkaar van doen hadden. Of de versterkte aandacht voor kunstenaars in het beleid nu ook leidt tot de ontwikkeling en inzet van effectievere beleidsinstrumenten blijft de vraag. Een vraag die in de vijf jaren onderzoek tussen 1990 en 1994 niet aan de orde is geweest en die in een volgende onderzoeksperiode wellicht onderwerp van studie is.

Onderzoeksmethoden

Is er een tendens naar een bepaald soort studies te bespeuren? In de meeste onderzoeken worden verschillende onderzoeksmethoden gehanteerd. Ik noem er een aantal in Appendix B en ik typeer ze naar de aard van de gegevenspresentatie (beschrijvende en toetsende statistiek) en naar de aard van de dataverzameling (gevalstudies, surveys, interviews, experimenten).

Beschrijvende statistiek houdt hier in, dat de verzamelde gegevens gepresenteerd worden via percentages, absolute aantallen en eventueel maten voor relaties tussen de gegevens. Veel onderzoek beperkt zich hiertoe. Toetsend is de statistiek zodra er bezien wordt of de gevonden samenhangen tussen kenmerken in een steekproef statistisch van betekenis (significant) zijn. Wanneer bijvoorbeeld in een steekproef het aantal jaren dat men abonnee is van een kunstuitleen samenhangt met het artistiek oordeelsvermogen van de abonnee, dan kan de kans getoetst worden dat dit verband ook geldt voor alle abonnees van kunstuitlenen. Dit soort toetsen is alleen zinvol als er sprake is van een steekproef. Statistische toetsing komt alleen voor in kwantitatief onderzoek, dat wil zeggen onderzoek waarbij dezelfde, gestandaardiseerde gegevens verzameld worden voor alle onderzoekseenheden. In het opdrachtonderzoek naar de beeldende kunst in Nederland overheersen de beschrijvende statistieken.

De meest gebruikte kwantitatieve onderzoeksmethoden in de vijftientig onderzoeken zijn de secundaire analyse, het survey en het interview. Bij secundaire analyse worden bestaande gegevensverzamelingen, bijvoorbeeld uit de administratie van een organisatie, gebruikt als onderzoeksgegevens. Het survey is een benaming voor veelal grootschalig onderzoek dat gericht is op het systematisch en gestandaardiseerd verzamelen

van gegevens door middel van ondervraging. Meestal worden in surveys schriftelijke of telefonische interviews toegepast, omdat hiermee op eenvoudige wijze en in korte tijd veel personen kunnen worden bereikt. Wanneer er min of meer gestructureerde gesprekken gevoerd zijn met een select aantal personen, dan is er geen sprake van een survey maar van een interview. In de vijftientig onderzoeken komen de interviews vaak voor in combinatie met een andere onderzoeksmethode.

Het voordeel van deze kwantitatieve methoden is hun grote zeggingskracht. Het nadeel is de beperkte verbeeldingskracht. Bij gevalstudies is het precies omgekeerd. Dat zijn vaak diepgravende studies onder een beperkt aantal zorgvuldig geselecteerde voorbeeldinstellingen of -personen (gevallen) die typisch en betekenisvol zijn voor andere instellingen of personen. In gevalstudies wordt gestreefd naar een veelbetekenend en niet naar een representatief beeld van de werkelijkheid. Dit is een algemeen kenmerk van kwalitatief onderzoek. De ideale combinatie is zeggingskracht en verbeeldingskracht, ofwel het survey en de gevalstudies, samen in één onderzoek. Deze combinatie komt een enkele keer voor in het opdrachtonderzoek tussen 1990 en 1994.

Een minder vaak voorkomende kwantitatieve methode is het experiment. Experimenten zijn vooral onder psychologen populair. De meest gangbare opzet van een experiment is die waarbij vooraf een situatie wordt gemeten, een verandering plaatsvindt, al dan niet door de onderzoeker tot stand gebracht, waarna opnieuw een situatie wordt gemeten. Het effect van de verandering wordt dan vastgesteld door de situatie achteraf te vergelijken met de situatie vooraf. Vaak vergelijkt men ook nog met een controlegroep van personen die de verandering niet ondergaan hebben, om te controleren of de verandering in

een situatie door (het uitblijven van) een ingreep of door andere factoren is ontstaan.

Welke trends zijn er te zien in de gebruikte methoden? In de laatste twee jaren, 1993 en 1994, wordt meer met surveys gewerkt, al dan niet in combinatie met beschrijvende en toetsende statistiek. Tot 1993 is de combinatie van beschrijvende statistiek en interviews en/of gevalstudies dominant. De trend naar survey-onderzoek loopt synchroon - zij het niet perfect - met de trend naar onderzoek over de positie van de kunstenaar. In een enkel onderzoek wordt gewerkt met een beperkt aantal interviews, maar in hetzelfde onderzoek worden ook surveyresultaten gepresenteerd. Er zijn geen gevalstudies meer, noch onderzoeken met alleen een beperkt aantal interviews, noch onderzoeken met alleen beschrijvende statistieken. Dat is een interessante ontwikkeling. Assumpties, hypothesen, theorieën die uit beleid en uit evaluatieonderzoek verkregen worden, kunnen in kwantitatief survey-onderzoek uitstekend getoetst worden. Tenminste als het juiste onderzoeksinstrumentarium wordt gebruikt.

Tot slot daarom enkele woorden over het gehanteerde onderzoeksinstrumentarium. Ik begin direct met de conclusies. De structuur en het verloop van de interviews en de eventuele consequenties hiervan voor de validiteit van de resultaten zijn in veel onderzoeken niet te achterhalen, of liever, worden zelden tot probleem gemaakt. In één onderzoek wordt volstaan met: 'Gegevens (...) komen uit tal van interviews (...), telefonische gesprekken, contacten met kunstenaars en hun organisaties, reizen door Nederland.' Het niveau van de beschrijvende statistieken is laag. Percentages zijn wel de meest geavanceerde grootheden. In een drietal onderzoeken worden verbanden tussen variabelen beschreven met behulp van correlatie-, factor- en/of regressieanalyses. Er zijn maar drie onderzoe-

ken van alle vijftientig, de toetsende onderzoeken, waarin multivariate analyses worden uitgevoerd. Sommige onderzoeksvragen vereisen echter een techniek die de samenhang tussen bepalende factoren kan uiteenleggen. De kunstwereld zit, als je op het onderzoek en de gebruikte methoden en technieken afgaat, blijkbaar eenvoudiger in elkaar dan de gewone-mensenwereld.

Het gebruik van geavanceerde technieken is uiteraard niet altijd nodig. Soms geeft een eenvoudige techniek een duidelijker antwoord op een onderzoeksvraag. Wat echter niet goed is, is dat er nauwelijks onderzoekers zijn die hun keuze voor een bepaalde techniek vooraf beredeneren, laat staan in de rapportage verantwoorden. Statistische toetsing is ook niet in alle gevallen nodig. Sommige onderzoeken hebben betrekking op de hele populatie (kunstenaars, instellingen, gemeenten), zodat niet hoeft te worden geschat of en in welke mate de gevonden resultaten in de onderzoeksgroep kunnen afwijken van de werkelijke resultaten in de populatie. In zo'n geval is elk verschil tussen bij voorbeeld twee groepen interessant. In veel van het hier besproken onderzoek, waar geen sprake is van onderzoek onder de gehele populatie, worden verschillen niet getoetst noch wordt enig voorbehoud aangegeven ten aanzien van de representativiteit van de gevonden resultaten.

Behalve de verschuiving naar de sociaal-economische positie van kunstenaars als belangrijk actueel onderzoeksthema is er dus ook een beweging naar meer kwantitatief onderzoek. Ook deze tendens kan verbonden worden aan de veranderde behoeften van de opdrachtgever. Wanneer men aandacht wil schenken aan de sociaal-economische positie van kunstenaars doemen eenvoudige vragen op als: hoeveel kunstenaars hebben een renderende beroepspraktijk, hoeveel kunstenaars zitten in de bijstand, hoeveel verschillende kunstenaars

maken gebruik van subsidies, hoeveel kunstenaars kunnen deelnemen aan de opdrachtregelingen, hoeveel kunstenaars verkopen werk via de aankoopinstrumenten, en welke daarvan zijn van belang voor de loopbaanontwikkeling, inkomsten- en reputatievorming van kunstenaars? Dit is het soort vragen dat niet met bestaande gegevens, met enkele interviews of met gevalstudies te beantwoorden is. Tenminste niet als men streeft naar een volledig en representatief beeld van de sociaal-economische positie van alle kunstenaars. Maar geeft het nieuwe, kwantitatieve onderzoek wel een volledig en representatief beeld? Deze vraag staat centraal in het tweede deel van deze bijdrage.

Facts or fictions?

Verschillende partijen zitten te springen om heldere en harde gegevens over de positie van kunstenaars in de overheids- en particuliere markt van beeldende kunst. Dit onderwerp staat centraal in drie pure survey-onderzoeken. In de rapportages van deze onderzoeken wordt niet of nauwelijks verwezen naar hypothesen, theoretische gedachten of beleidsassumpties over de positie van kunstenaars. Dat is niet uniek voor deze drie onderzoeken. Toch zijn de harde gegevens inzet geworden van politieke discussie tussen de verschillende partijen in de beeldende kunst. Zij fungeren als uitgangspunt bij de herijking van het beleidsinstrumentarium van de overheid op verschillende niveaus en bij de aanpassing van de sociale voorzieningen voor kunstenaars. Wat daarom hinderlijker is, is dat er vraagtekens bij de uitkomsten van enkele van deze surveys gezet kunnen worden.

In het onderzoek van de Stichting Economisch Onderzoek (SEO) naar de financiële positie van beeldende kunstenaars, waarvan de rapportage in november 1994 verscheen, wordt bijvoorbeeld te snel de conclusie getrokken dat

de resultaten representatief zijn voor *alle* beeldende kunstenaars in Nederland. Niet alleen in het eigen onderzoeksrapport, maar ook in de media (*BK-Informatie*, december 1994) leggen de onderzoekers deze claim op tafel. Dat is een wat onverstandige claim. Ik probeer hier aan te geven hoe ik tot deze conclusie kom, wat de verwachte vertekening van de resultaten is, en wat er moet gebeuren wil onderzoek naar de sociaal-economische positie representatievere resultaten opleveren.

Representativiteit

De kanttekeningen bij de representativiteit houden verband met een dilemma waarmee elke onderzoeker naar de positie van beeldende kunstenaars in Nederland te maken krijgt: er is geen zicht op de totale omvang van de populatie beeldende kunstenaars in Nederland. De verschillende overheden en hun vertegenwoordigende instanties houden, ieder geheel naar eigen inzichten, administraties bij over beeldende kunstenaars in het kader van hun kunstbeleid.

Het IVA beheert momenteel in opdracht van het ministerie van OCenW een bestand met ongeveer elfduizend kunstenaars die vanaf 1984 in aanraking zijn geweest met een van de verschillende rijksinstrumenten. Dit zijn de aanvragers van individuele subsidies en beroepskostenvergoedingen, de kunstenaars die opdrachten kregen uit het Verruimd Opdrachtenbeleid, via het Praktijkburo Beeldende Kunstopdrachten en de Rijksgebouwendienst, en kunstenaars van wie werk is aangekocht via de Rijksaankopen, de Museumaankoopregelingen en de Rentesubsidieregeling. De gegevens zijn afkomstig van het ministerie, het Fonds BKVB, de Rijksgebouwendienst, de Mondriaan Stichting en voorheen ook van de Rijksdienst Beeldende Kunst (RBK). Ook lagere overheden (of vertegenwoordigende organisaties zoals bijvoorbeeld de Nieuwe

Brabantse Kunststichting) houden lijsten van kunstenaars bij ten behoeve van hun beleid. De kunstuitlenen hebben een eigen administratie. De Federatie Kunstuitleen (FKU) doet pogingen om de gegevens van de verschillende kunstuitlenen te integreren. Er worden bestanden beheerd door Kunst en Bedrijf. De Rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie neemt deze bestanden over en voegt ze toe aan de eigen gegevens. Tot slot worden kunstenaars ook geregistreerd door de arbeidsbureaus en de kunstvakorganisaties.

Voor het onderzoek van het SEO heeft het IVA een steekproef genomen uit zijn lijst met kunstenaars. De kunstenaars met een bekend adres in Nederland die tussen 1988 en 1992 in aanraking zijn geweest met regelingen van de rijksoverheid, zijn ingedeeld in verschillende categorieën, bijvoorbeeld een categorie met kunstenaars die wel een aanvraag voor subsidie hebben ingediend maar zijn afgewezen en die verder op geen enkel ander instrument scoren. Voor zover relevant is per categorie een tiendeling gemaakt op basis van de inkomsten die via de regelingen zijn verworven. Onderzoek onder deze steekproef levert resultaten op die representatief zullen zijn voor die kunstenaars die in aanraking zijn geweest met de regelingen voor de beeldende kunst van de rijksoverheid. Mijn stelling is dat dit niet alle kunstenaars van Nederland zijn. Er zijn kunstenaars in Nederland die nog nooit in aanraking zijn gekomen met deze regelingen. Dat dit een redelijk grote groep kan zijn, zal ik hieronder te verduidelijken. Als gevolg hiervan mogen wij er niet van uitgaan dat de resultaten van het SEO-onderzoek representatief zijn voor alle beeldende kunstenaars in Nederland.

Ontbrekende kunstenaars

Het is aannemelijk dat er professioneel werkzame beeldende kunstenaars zijn die buiten de reikwijdte vallen van de specifieke

kunstregelingen van de rijksoverheid. Dit kunnen kunstenaars zijn die alleen op lokaal of provinciaal niveau in aanraking komen met de overheid. Het kunnen ook kunstenaars zijn die (daarnaast) vooral op de vrije markt opereren. Is er een schatting te geven van dat aantal? Ik gebruik twee bronnen op basis waarvan een schatting gemaakt kan worden.

Op de eerste plaats het kunstuitleenonderzoek uit 1993.⁵ In dit onderzoek wordt ook gewerkt met de lijst van kunstenaars die in opdracht van OCenW is samengesteld bij het IVA.⁶ Dit bestand is gekoppeld aan een bestand met kunstenaars van wie werk in achtendertig kunstuitleencollecties is opgenomen. Dat zijn niet alle kunstuitleencentra, maar het zijn wel de grootste kunstuitlenen van Nederland. In totaal gaat het om zo'n negenduizend kunstenaars die werk in de kunstuitleencollecties hebben. Hiervan heeft 62 procent of zo'n 5500 kunstenaars nooit een subsidie, opdracht of aankoop van het rijk gehad. Dat is een substantieel aantal. Deze kunstenaars zijn actief op lokaal niveau. Zij leveren immers werk aan de lokale kunstuitleencentra. Een aantal van hen zal tevergeefs een aanvraag hebben ingediend voor een individuele subsidie of een beroepskostenvergoeding. In het kunstuitleenonderzoek kon dat nog niet worden nagegaan.

Op de tweede plaats noem ik het lopende onderzoek naar loopbanen van BKR-kunstenaars bij het IVA. In nummer 22 van het *Boekmancahier* van 1994 heb ik de opzet van dit onderzoek toegelicht. Uit de BKR-bestanden van de Rijksdienst Beeldende Kunst (RBK) zijn gegevens verkregen over kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de BKR. Deze kunstenaars zijn toegevoegd aan de lijst van kunstenaars die in aanraking zijn geweest met de subsidieregelingen van de rijksoverheid in de

periode 1984-1992. Hieraan zijn intussen ook de afgewezen aanvragers van individuele subsidies en beroepskostenvergoedingen toegevoegd. Na controle komen we nu uit op totaal 14.500 kunstenaars. Hiervan komen ongeveer 5700 kunstenaars in de BKR voor en 8800 kunstenaars in het circuit van rijksregelingen.

Van de 5700 kunstenaars die in de BKR hebben gezeten is bijna 74 procent nooit voor enig instrument van de rijksoverheid in aanmerking gekomen.⁷ Dat zijn 4200 kunstenaars. We kunnen dit forse getal reduceren door diegenen uit te sluiten die voor geen enkel instrument in aanmerking komen, maar die wel een poging hebben ondernomen om een individuele subsidie of beroepskostenvergoeding te krijgen (de afgewezenen). Deze kunstenaars hebben na hun BKR-tijd tevergeefs moeite gedaan om aansluiting te vinden bij het nieuwe beleidsinstrumentarium. Na uitsluiting van de afgewezen kunstenaars blijkt dat 55 procent (3100 kunstenaars) van alle 5700 BKR-kunstenaars nooit in aanmerking is gekomen voor subsidie van de rijksoverheid én ook nooit een poging hiertoe heeft gedaan.

Let wel, het gaat hier om de BKR-kunstenaars waarvan de RBK gegevens heeft geadministreerd. Volgens een bepaalde verdelings-systematiek kwam een deel, meestal de helft tot een derde van de door gemeenten gekochte werken bij de RBK terecht. Onder de resterende helft tot tweederde kunnen nog kunstenaars zitten die niet in het RBK-deel vertegenwoordigd zijn. Daarbij komt dat er in bepaalde perioden en bij bepaalde regio's hiaten zitten in de levering van werken, doordat de gemeenten tijdelijk kampten met tekorten aan BKR-werk (*sic*). Het aandeel kan dus hoger, maar het kan ook lager zijn. Een deel van de BKR-kunstenaars is wellicht na 1984 niet meer werkzaam als professioneel kunstenaar. Hoeveel dat er zijn, is niet zonder meer vast te stellen. Uit het BKR-onderzoek van het IVA uit

1983 bleek dat 16 procent van de 12.700 kunstenaars die toen geregistreerd stonden bij de Nederlandse Kunststichting, zich niet langer als beeldende kunstenaar wilde beschouwen. Als we 16 procent nemen van de 3100 BKR-kunstenaars die nergens voor in aanmerking zijn gekomen, komen we op vijfhonderd kunstenaars minder uit oftewel 2600 kunstenaars. Op dezelfde manier kan 16 procent afgetrokken worden van de kunstenaars uit de kunstuitleen die buiten het rijksircuit vallen. In plaats van 5500 komen we dan uit op 4620 kunstenaars.

Hoe het ook zij, het mag duidelijk zijn dat niet elke kunstenaar met de rijksoverheid van doen heeft gehad. Het aantal kan geschat worden op minimaal 2600 en maximaal 4620 kunstenaars. Samen met de populatie van kunstenaars die wel met de subsidieregelingen van de rijksoverheid in aanraking zijn geweest, komen we voorlopig op een totale omvang van de kunstenaarspopulatie van minimaal 13.600 tot maximaal 15.620 kunstenaars. De SEO-steekproef heeft betrekking op een populatie van ongeveer 9900 kunstenaars. Dat betekent dat minimaal 27 procent tot maximaal 37 procent van de geschatte totale populatie kunstenaars buiten beschouwing blijft. Resultaten van een steekproef uit het bestand van kunstenaars die tussen 1988 en 1992 met het rijk in aanraking zijn geweest, zijn derhalve niet representatief voor alle kunstenaars in Nederland. Deze beperking van het onderzoek had wel vermeld mogen worden.

Vertekend beeld

Wat betekent deze omissie voor de schets van de sociaal-economische positie van kunstenaars zoals die uit het SEO-onderzoek naar voren komt? Wat betekent het voor het beeld van de sociaal-economische positie van kunstenaars als we de 27 procent tot 37 procent van de kunstenaars mee zouden rekenen die niet in de populatie en dus ook niet in

steekproef zitten, die dus uitsluitend met lagere overheden van doen hebben of op de vrije markt opereren? Zal de inkomenspositie van kunstenaars hoger of lager uitvallen dan nu uit het SEO-onderzoek blijkt? Zonder nader onderzoek kan hier uiteraard geen definitief antwoord op gegeven worden, maar ik wil toch een poging doen.

Uit het onderzoek van het SEO komt naar voren dat degenen die met het rijk in aanraking zijn geweest, gemiddeld 7700 gulden netto inkomsten uit het beeldend kunstenaarschap in 1993 hebben. Dat gemiddelde wordt vertekend doordat 46 procent van de kunstenaars een negatief inkomen heeft. Hun beroepskosten zijn hoger dan hun inkomsten. Het bedrag van 7700 gulden jaarlijkse beroepsinkomsten speelt expliciet een rol bij de inrichting van de nieuwe regelgeving voor inkomensvoorzieningen van kunstenaars, de WIK. In het WIK-voorstel dat juni 1995 op tafel lag, werd voorgesteld kunstenaars 60 procent van een bijstandsuitkering te geven gedurende een periode van vier jaar en bijverdiensten tot bijstandsniveau vrij te laten. In 1995 is een bijstandsuitkering voor alleenstaanden zo'n 1332 gulden per maand en 60 procent hiervan is ongeveer 799 gulden per maand. De 40-procentkorting is dus rond de 6822 gulden per jaar.⁸ Uit het SEO-onderzoek blijkt dat de kunstenaars dat wel bij kunnen verdienen. Ziehier het belang van onderzoeksresultaten. En zie ook het belang dat deze op een juiste wijze tot stand gekomen zijn en op verantwoorde wijze gepresenteerd worden.

In een onderzoek voor de Kunstenbond FNV, waarvan vooral beginnende kunstenaars lid zijn, wordt een hoger aandeel genoemd: 70 procent slaagt er niet in de beroepskosten met beroepsinkomsten te dekken. Verder blijkt dat het overheidsaandeel in de inkomsten van deze kunstenaars erg hoog is en dat kunstenaars tien jaar nodig hebben om een redelijk

beroepsinkomen te verwerven. Dat zijn belangrijke aanwijzingen. De specifieke kunstregelingen van de rijksoverheid voorzien slechts ten dele in de behoeften van beginnende kunstenaars. Alleen de startstipendia zijn gericht op beginnende kunstenaars, maar hun aantal is beperkt. De beroepskostenvergoedingen, waarvan een substantieel aantal kunstenaars profiteert, komen slechts voor een deel terecht bij jongere, beginnende kunstenaars. De andere instrumenten zijn goeddeels voorbehouden aan kunstenaars die al een redelijke tot zeer grote reputatie hebben opgebouwd. Onder de 27 tot 37 procent van de kunstenaars die niet in aanraking zijn gekomen met subsidieregelingen van de rijksoverheid, kan wel eens een groot aantal beginnende kunstenaars zitten, die een relatief laag inkomen hebben. Verder zullen er relatief veel ex-BKR-kunstenaars ontbreken in het bestand waaruit het SEO een steekproef heeft laten trekken. Dit zijn natuurlijk geen beginnende kunstenaars, maar wel kunstenaars die gegeven hun BKR-historie geen bijzondere prikkel hebben genoten om in het overheids- of marktircuit bij te verdienen. Zij zullen waarschijnlijk geen grote reputatie hebben weten op te bouwen en een relatief laag beroepsinkomen genieten. De 27 tot 37 procent van de kunstenaars die buiten beschouwing blijven in het SEO-onderzoek zullen waarschijnlijk een lager inkomen hebben dan degenen die in het circuit van rijksregelingen hebben gefunctioneerd. Hoeveel lager dat is, is onduidelijk.

Er zijn uiteraard nog meer onbeantwoorde vragen die van belang zijn om een gedegen inzicht in de sociaal-economische positie van kunstenaars te krijgen. Dat zijn met name vragen over reputatie- en inkomensvorming: wat is de reputatie- en inkomensvorming van groepen kunstenaars met een verschillende historie? Welk belang hechten verschillende

groepen kunstenaars aan reputatie- of inkomensvorming (bijvoorbeeld liever aanzien via galerie X dan geld via kunstbemiddelingsbureau Y)? Wat zijn de verschillen in loopbaanstrategieën van kunstenaars en welke route kiezen zij feitelijk door de verschillende bronnen van reputatie- en inkomensvorming? Welke waardering hebben zij voor deze verschillende bronnen? Antwoord op al deze vragen levert ten eerste het broodnodige inzicht in de principes op basis waarvan kunstenaars zich op de markt van beeldende kunst begeven, en biedt ten tweede adequate informatie waarmee de effectiviteit en legitimiteit gewogen kunnen worden van de beleidsinstrumenten die gericht zijn op de individuele beeldende kunstenaar.

De vraag is of dat antwoord gevonden kan worden met de huidige survey-aanpak. Een schriftelijke vragenlijst wordt waarschijnlijk erg omvangrijk als al deze aspecten meegenomen moeten worden. Dat heeft weer negatieve consequenties voor de respons. Wellicht moet de survey-aanpak gecombineerd worden met methoden waarin de verbeeldingskracht het wint van de zeggingskracht. Bijvoorbeeld door een beperkt aantal uitgebreide gesprekken met een select en veelbetekenend gezelschap van kunstenaars.

De aanvullende vragen komen niet aan de orde in het SEO-onderzoek. Het SEO gaat door met het onderzoek naar de sociaal-economische positie van kunstenaars. Dat biedt gelukkig kansen om de hier genoemde hiaten uit het eerste onderzoek aan te vullen. De in 1994 ondervraagde personen worden opnieuw ondervraagd en het IVA heeft opnieuw een steekproef geleverd met personen die in een volgende onderzoeksrunde voor het eerst ondervraagd zullen worden. De aanvullende steekproef is wederom getrokken uit het bestand van kunstenaars die in aanraking zijn geweest met de regelingen van de rijksoverheid. Door de

voorgenomen uitbreiding van het aantal kunstenaars is het in de nabije toekomst mogelijk ook degenen mee te nemen die nooit met de rijksregelingen in aanraking zijn geweest, maar die alleen in de BKR hebben gezeten, die op provinciaal niveau hebben gescoord of die via bemiddeling van de Stichting Kunst en Bedrijf inkomsten hebben verworven. Ook dan heb je nog niet alle kunstenaars te pakken, maar de marges worden op deze wijze wel steeds kleiner. Op dat moment is er, als ook de aanvullende vragen worden meegenomen, een meer definitief antwoord mogelijk op de vraag naar de sociaal-economische positie van kunstenaars.

Conclusie

Opdrachtonderzoek naar de beeldende kunst in Nederland is de laatste jaren in volume toegenomen. In dit onderzoek is de professionele ontplooiing van de kunstenaar op de markt van de beeldende kunst vaker onderwerp van studie geworden. De studies zijn ook steeds kwantitatiever van aard geworden. Het kwantitatieve en toetsende onderzoek is echter niet over de hele linie van hoge kwaliteit. Het streven naar de hoogste kwaliteit is van het grootste belang wanneer de sociaal-economische positie ter discussie staat. Voor beeldende kunstenaars wordt dat streven vanzelfsprekend gevonden. Zo moet dat ook zijn in het onderzoek, het beleid en de politiek.

Noten

1. T. Gubbels en A. van Hemel. 'Gevulde agenda's. Tien jaar onderzoek naar beeldende-kunstbeleid'. In: *Boekmancahier*, jrg. 6, 1994, nr. 20, pp. 240-243.
2. Met name de Stafdirectie Cultuurbeleid van het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken en het Stafbureau en de Afdeling Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving van de Directie Kunsten. Het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken is in 1994 overgeheveld van het ministerie van WVC naar het ministerie van OCenW.
3. Naast de vijftienving opgesomde onderzoeken is er uiteraard nog het onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Enkele belangwekkende CBS-statistieken op het gebied van de beeldende kunst in de jaren negentig zijn verzameld in het vanaf 1992 jaarlijks gepubliceerde *Jaarboek Cultuur* (SDU). In de serie *Sociaal-Culturele Berichten* (SCB) verschijnen eveneens belangrijke gegevens, met name in *Kunstuitleen 1989* (SCB 1991-8), *Culturele Instellingen in Nederland 1988* (SCB 1992-1), *Kunstuitleen 1990* (SCB 1992-11), en *Beeldende Kunst 1992* (SCB 1994-13). Deze statistieken zullen in de toekomst in één publikatie worden samengevoegd. Verder is interessant de driejaarlijks te verschijnen *Inkomsten en uitgaven voor cultuur en recreatie* (SCB 1994-8). Ook in onderzoeken over het hoger onderwijs is aandacht voor de positie van het kunstvakonderwijs en de arbeidsmarkt van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs, zij het steeds in relatie tot (afgestudeerden van) andere vormen van hoger onderwijs. Een onderzoek richt zich in de periode 1990-1994 specifiek op het kunstvakonderwijs, te weten het onderzoek van Van de Loo, Ramaekers en Van der Velden. *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs 1991*. Amsterdam: Voorlichtingsdienst HBO-Raad, 1992 (HBO-monitor). Ook dit onderzoek gaat niet specifiek over het beeldende-kunstvakonderwijs en is daarom niet in de bespreking opgenomen. Er verschijnen vele afstudeerscripties en stageverslagen waarin de beeldende kunst het centrale onderwerp is. In de laatste vijf Boekman-Aanwinstlijsten (november 1993 tot en met november 1994) zijn negentien scripties uit de jaren 1992-1994 te vinden. Vijf scripties gaan over beeldende kunstenaars (loopbaanontwikkeling, bijstandsproblematiek), zes over aspecten van kunstbeleid (waarvan vier over realisaties van stedelijk kunstbeleid, stedelijke bestuursovereenkomsten en stedelijke revitalisering), vijf over receptie van kunst en drie over facetten van marketing. Tot slot is er nog een aantal lokale of provinciale onderzoeken. Voor de periode 1990-1994 zijn zes lokale onderzoeken in de bibliotheekcollectie van de Boekmanstichting te vinden: E. Dieleman en A. v.d. Wakker. *De Rijksbijdrage beeldende kunst aan de provin-*

4. *cie Noord-Brabant*. Tilburg, 1991; R. Evenhuis en E. van der Plas. *Onderzoek naar buitenlandse beeldende kunstenaars in Den Haag*. Den Haag, 1992; M.L. Hendriks en J. Verhorst. *De economische betekenis van de professionele kunst in Utrecht*. Utrecht, 1993; A. van Hemel en G.J. van Wijngaarden. *Eerste bedrijf. Overheid, beeldende kunst en bedrijfsleven in Assen en Dordrecht*. Amsterdam, 1993; R. Kooman en H. van der Griendt. *Eindverslag arbeidsmarktonderzoek beeldende kunstenaars*. Rotterdam, 1993; T. IJdens en H. Vinken. *Notitie over het kunst- en cultuurbeleid van de provincie Noord-Brabant*. Tilburg, 1990 (Eindrapport/Bijlage).
5. Naar receptie en meer in het algemeen cultuurdeelname zijn uiteraard nog andere onderzoeken gedaan. In deze onderzoeken komt beeldende kunst via bezoek aan musea, galeries en dergelijke, via het gebruik van culturele diensten, en via deelname aan kunstzinnige activiteiten zijdelings aan bod. Het gaat dan vooral om publieks- en steekproefonderzoek van het CBS (bijvoorbeeld uitkomsten van het aanvullend voorzieningengebruik onderzoek; zie ook noot 3) en van het SCP (bijvoorbeeld de uitkomsten van de tijdsbestedingsonderzoeken, zie ook bijvoorbeeld Paul van Beek en Wim Knulst. *De kunstzinnige burger*. Rijswijk, 1991 SCP-cahier nr. 86). De onderzoeksgroep rond Harry Ganzeboom van de universiteiten in Utrecht en Nijmegen publiceert regelmatig over cultuurdeelname, culturele socialisatie en publieksreceptie, maar de onderzoeken tussen 1990 en 1994 concentreren zich vooral op de podiumkunsten en de receptieve effecten van kunstzinnige vorming in het algemeen. Een aan dit thema verwant en vermeldenswaardig onderzoek in de betreffende periode is dat van Poppelaars en Sips (IOO, 1993) *Economische effecten van cultuur*, waarin een 'state-of-the-art' van het empirisch onderzoek op dit terrein wordt geboden. Tot slot is er nog instellings- of evenmentspecifiek publieksonderzoek, zoals bijvoorbeeld dat van AGB Intomart. *Het Van Gogh-jaar*. Hilversum, 1991.
6. Hamers et al. *Kunstuitleen in Nederland*, 1993.
7. De gegevens liepen destijds tot 1991 en kunstenaars die een afwijzing op hun aanvragen voor beroepskostenvergoedingen of individuele subsidies hebben gehad, waren nog niet opgenomen.
8. Voor de zuiverheid zijn hier de startstipendia onder de noemer van de Individuele Subsidies buiten beschouwing gelaten. Voor startstipendia komen alleen pas afgestudeerde kunstenaars (niet langer dan twee jaar na afstuderen) in aanmerking. De meerderheid van de kunstenaars die van de BKR gebruik maakten hebben daarom geen kans op een startstipendium.
9. Deze berekening is gebaseerd op het kabinetsvoorstel over de WIK aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer. *Inkomensvoorziening voor kunstenaars*. Brief van Minister SoZaWe, 27 juni 1995, TK 1994-1995, 24 241, nr. 1).

Henk Vinken

was in 1995 socioloog en wetenschappelijk onderzoeker bij de sectie Onderwijs & Cultuur van IVA Tilburg, Instituut voor sociaal-wetenschappelijk beleidsonderzoek en advies

Appendix A: 25 onderzoeken op het gebied van de beeldende kunst 1990-1994

- A. Boes. *Evaluatie eenjarige activiteitensubsidies aan presentatie-instellingen/kunstenaarsinitiatieven*. Rotterdam: Erasmus Centrum voor Kunst- en cultuurwetenschappen, 1993.
- B. Booij, F. van Puffelen en B. Schumacher. *Omvang markt beeldende kunst in Nederland: mogelijkheden voor een periodieke meting*. Amsterdam: SEO, 1992.
- C. Brouwer, P. Hopstaken en H. Meulenbeek. *De financiële positie van beeldend kunstenaars*. Amsterdam: SEO, 1994.
- D. Gubbels. *Kwaliteit te koop: een evaluatie van de Tijdelijke Aankoopsubsidierегeling Moderne Beeldende Kunst ten behoeve van Musea 1984-1987*. Amsterdam: Boekmanstichting, 1990.
- E. Gubbels. *Kwaliteit op krediet: de rentesubsidierегeling kunstaankopen 1984-1990*. Amsterdam: Boekmanstichting, 1992.
- F.A.M. Hamers, T. IJdens en H. Vinken. *Kunstuitleen in Nederland: kunstenaars, collecties en publiek*. Rijswijk/Tilburg: ministerie van WVC/TVA, 1993. (Samenvattend eindrapport/Hoofdrapport).
- G. Heilbron. *Kunst leren: het werkplaatsmodel in de beeldende kunst*. Rijswijk: ministerie van WVC, 1992.
- H. Hekkert en P. van Wieringen. *Oordeel over kunst: kwaliteitsbeoordelingen in de beeldende kunst*. Rijswijk: ministerie van WVC, 1993.
- I.L.C.I. Julien en L.T. Rozema. *Gemeentelijk kunstbeleid vergeleken: onderzoek naar omvang en aard van het kunstbeleid van 27 Nederlandse gemeenten, waaronder 16 knooppuntengemeenten*. Groningen: RUG-Faculteit Bestuurskunde, 1991.
- J. Leyer & Weerstra. *Beeldende kunst in markt en beleid: vooronderzoek in het kader van advisering over een bureau voor marktverruiming en exportbevordering*. Amsterdam: Leyer & Weerstra b.v., 1993.
- K. Materman. *Waarde en prijs: een onderzoek naar het publikatiebeleid van de hoofdafdeling Beeldende Kunst, Bouwkunst en Vormgeving van het ministerie van WVC*. Rijswijk: ministerie van WVC, 1993.
- L. Neumann. *Ondernemingsplan op maat voor beeldende kunstenaars*. Leidschendam: MAC, 1993.
- M. de Nooy en T. IJdens. *Kwaliteit en professionaliteit: evaluatie van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst*. Rijswijk/Rotterdam: ministerie van OCenW/Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen, 1994. (Samenvattend rapport/Wetenschappelijk rapport).
- N. Rengers. *Beroepspraktijk, inkomsten en kosten: het functioneren van de beeldende kunstenaars aangesloten bij de kunstbond FNV*. Amsterdam: Wetenschaps-winkel UvA/Kunstenbond FNV, 1994.
- O. T. Rozema. *Kunstabgrotng per gemeente 1988: een aanvulling op en onderbouwing van het onderzoek Gemeentelijk kunstbeleid vergeleken (februari 1991)*. Groningen: RUG, 1991.

- R. Steenbergen. *Rapport subsidieregelingen buitenlandse kunstbeurzen 1991: onderzoek in opdracht van het ministerie van WVC*. (ongepubliceerd), 1992.
- R. Steenbergen. *Evaluatie Subsidieregeling Kunstbeurzen Buitenland over 1992: rapportage in opdracht van het ministerie van WVC*. (ongepubliceerd), 1993a.
- R. Steenbergen. *Collectievorming in Nederlandse musea: rapport over de Tijdelijke Aankoopsubsidiereregeling Moderne Beeldende Kunst ten behoeve van Musea 1989 t/m 1991*. Amsterdam. (ongepubliceerd), 1993b.
- P. Swinkels, M. Wenneker en D. de Graaf. *Fonds Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst: evaluatie basisstipendiumregeling*. Amsterdam: Motivaction, 1994.
- M. Thijssen. *De Tijdelijke Rijksbijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunsten: een voorlopig onderzoeksverslag*. Amsterdam: Boekmanstichting, 1990.
- M. Thijssen. *De financieringsregeling welzijnsovereenkomst vier grote steden: een onderzoeksverslag*. Amsterdam: Boekmanstichting, 1991.
- G. Vergouw, S. de Haan en E.H. Horlings. *Het bed van Procrustes: een onderzoek naar periodiciteit van de subsidiëring bij de presentatiesubsidies*. Horlings, Brouwer & Horlings Adviesgroep, 1993.
- H. Vinken en L. van Dun. *Beeldende kunstbeleid WVC: subsidies, opdrachten en aankopen 1984-1991*. Rijswijk: ministerie van OCenW, 1994a.
- H. Vinken en L. van Dun. *Institutionele erkenning van beginnende kunstenaars: een vergelijking tussen werkplaats- en academiekunstenaars*. Rijswijk: ministerie van OCenW, 1994b.
- T. IJdens. *Incident of instrument: incidentele subsidies voor museale activiteiten*. Tilburg: IVA, 1990. (Eindrapport/Rapportbijlage: verslagen van gevalstudies).

Bibliografische gegevens

Vinken, H. (1995) 'Beleidsonderzoek in discussie I: vijf jaar opdrachtenonderzoek beeldende kunst'. In: *Boekmancahier*, jrg. 7, nr. 25, 322-336.

Appendix B >

Appendix B: Overzicht kenmerken 25 onderzoeken op het gebied van de beeldende kunst 1990-1994

auteur(s)	jaar	onderwerp	rubriek	opdrachtgever	soort methode	steekproef (respons) onderzoeksinstrument	soort
Boes	1993	effecten activiteitsubsidie presentatieinstellingen (EAS)	A	WVC	beschrijvende statistiek gevalstudies	139 instellingen, selectie van 30 en nog eens 10 hieruit	overzicht bestaande gegevens, koppeling IVA-bestand, mondelinge interviews (structuur?)
Booij et al.	1992	opzet onderzoek kwantificering markt-inkomsten BK'ers	C	WVC	beschrijvende statistiek surveys	200 (92: 48/44)	overzicht bestaande gegevens uit Nederland en andere landen, schriftelijke enquêtes (bereidheid/ inkomen)
Brouwer et al.	1994	kwantificering totale inkomsten BK'ers	C	WVC	survey	2.000 (481) uit IVA-bestand	schriftelijke enquête (eerste wave panelonderzoek)
Gubbels	1990	ontstaan, effecten en opinies subsidieregeling musea 1984-1987	A	WVC	beschrijvende statistiek interviews	32 musea (26 maximaal)	overzicht bestaande gegevens, gestructureerde mondelinge interviews (deels telefonisch)
Gubbels	1992	effecten rentesubsidieregeling 1984-1990	A	geen	beschrijvende statistiek interviews	70 galeries, 4 personen 38 kunstuitlenen,	overzicht bestaande gegevens, interviews (aard?; structuur?) secundaire analyse administratieve bestanden Rijk (IVA-bestand)
Hamers et al.	1993	bereik kunstenaars, collecties, publiek door kunstuitlenen	A	WVC	beschrijvende en toetsende statistiek, gevalstudies, survey	selectie van 6 kunstuitlenen, 921 abonnees	en kunstuitlenen, schriftelijke enquêtes en gestructureerde open mondelinge interviews
Heilbron	1992	ontstaan, opzet en functioneren werkplaatsen BK	A (?)	WVC	beschrijvende statistiek gevalstudies	37 begeleiders en deelnemers van 3 werkplaatsen	overzicht bestaande gegevens, mondelinge interviews (structuur?) en observaties
Hekkert et al.	1993	kwaliteitsoordelen van professionals en leken	C (?)	WVC	experiment	63 professionals (34) 47 leken (26)	test-hertest evaluatie van scores op beoordelingsschalen uit aantal (3 pro's en 1 leken) zittingen
Julien et al.	1991	gemeentelijk kunstbeleid 1988	B	geen	beschrijvende statistiek, survey	27 gemeenten, waaronder 16 stedelijke knooppunten	overzicht bestaande gegevens, secundaire analyse administratieve bestanden en schriftelijke enquêtes
Leyer et al.	1993	uitwerking opzet bureau marktverruiming en exportbevordering	C	Stg. Kunstbeurs/ WVC	beschrijvende statistiek, surveys, interviews	surveys: ? 38 deskundigen	overzicht bestaande gegevens, bezoeken deelnemersenquêtes beurs/musea, mondelinge interviews (structuur?)
Materman	1993	biografie van de door WVC gesubsidieerde publikaties	A	WVC	beschrijvende statistiek, interviews	alle subsidie-aanvragers	overzicht bestaande gegevens uit Nederland en elders, schriftelijke en mondelinge enquêtes (structuur?)
Neumann	1993	toetsen instrument ondernemingsplan	C	geen	experiment	20 BK'ers in selectie van 4 gemeenten	procesbegeleiding en evaluatie-gesprekken deelnemers en anderen
Nooy et al.*	1994	bereik, effecten en werkwijze BKVB 1984-1991	C (?)	WVC Fonds BKVB	beschrijvende en toetsende statistiek, survey, experiment	BK: 576 (eigen selectie), 25 (telefonisch)	secundaire analyse IVA-bestand en administratieve bestanden, tellingen van publikaties, e.d., telefonische enquêtes
Rengers	1994	marktgerichte activiteiten en inkomsten	C	Kunstenbond FNV	survey	2226 kunstenaars-leden Kunstenbond FNV (980)	schriftelijke enquête
Rozema	1991	gemeentelijke kunstbegrotingen	B	geen	beschrijvende statistiek	22 gemeenten	overzicht bestaande gegevens
Steenbergen	1992	effect subsidies buitenlandse kunstbeurzen 1991	A	WVC	beschrijvende statistiek interviews	Nederlandse galeriehouders op 6 kunstbeurzen (structuur?)	overzicht bestaande gegevens observaties en mondelinge interviews
Steenbergen	1993a	effect subsidies buitenlandse kunstbeurzen 1992	A	WVC	beschrijvende statistiek interviews	Nederlandse galeriehouders op 7 kunstbeurzen (structuur?)	overzicht bestaande gegevens observatie en mondelinge interviews
Steenbergen	1993b	functioneren subsidies musea 1989-1991	A	WVC	beschrijvende statistiek interviews	40 musea	overzicht bestaande gegevens mondelinge interviews (structuur?)
Swinkels et al.	1994	gebruik en opinies Basisstipendium 1994	C	Fonds BKVB	survey	900 (594)	schriftelijke enquête
Thijssen	1990	vormgeving provinciaal beleid 1988 na start TRBK**	B	WVC	beschrijvende statistiek interviews	12 provincies	overzicht bestaande gegevens, mondelinge en telefonische interviews (structuur?)
Thijssen	1991	vormgeving gemeentelijk beleid 1988 na start FWGS***	B	WVC	beschrijvende statistiek interviews	4 gote steden	overzicht bestaande gegevens, mondelinge en telefonische interviews (structuur?)
Vergouw et al.	1993	effecten financiering presentatie-instellingen	A	WVC	gevalstudies	8 presentatie-instellingen	overzicht bestaande gegevens presentatie-instellingen
Vinken et al.	1994a	gebruik Rijksinstrumenten 1984-1991	B	WVC	beschrijvende en toestende statistiek	alle subsidieaanvragers opdrachten/aankopen	secundaire analyse geactualiseerd IVA-bestand
Vinken et al.	1994b	gebruik werkplaatsverlaters Rijksinstrumenten 1988-1992	C	WVC	beschrijvende en toetsende statistiek	Verlaters 3 werkplaatsen 1986-1990; Rietveld en AKI 1988-1992	secundaire analyse geactualiseerd IVA- bestand en administratieve bestanden 3 werkplaatsen en 2 academies
IJdens	1990	bereik en effectiviteit subsidieregeling musea	A	WVC	beschrijvende statistiek gevalstudies	alle subsidieaanvragers selectie experts 18 musea	secundaire analyse subsidieverzoeken, gestructur. open mondelinge interviews

N.B.: De letters A, B en C onder het kopje 'rubriek' staan voor de volgende rubricering op onderwerp: A - Evaluatie van afzonderlijke beleidsinstrumenten specifieke instellingen; B - Evaluatie van beleidsinstrumenten in samenhang, C - Evaluatie van de kunstenaar, erkenning en inkomsten.

* hier alleen informatie over het Deel I van onderzoek betreffende beeldende kunstenaars (BK).

**Tijdelijke Bijdrageregeling provinciale bevordering Beeldende Kunsten.

*** Financieringsregeling Welzijnsovereenkomst vier Grote Steden.